

Nú er nógmikið við fjarstýring

Eftir
Jóhann Mortensen

— Vit eru troytt av at verða stýrd uttanifr. Í nógv ár eru vit stýrd úr Keyptmannahavn og síðani úr EF í Bruxelles. Ti sigur fakræslan: Grønland skal vera stýrt av okkum sjálvum — grønlandinum við kvalifikatiónum.

Sigur formaðurin í fakliga landsfelagsskapinum í Grønlandi, SIK, Jens Lyberth. Saman við øðrum frá grønlandsku arbeðararæsluni luttók hann á ráðstevnunni við fakfeløgum úr Íslandi og Føroyum í Havn í síðstu viku.

Evníð á tí eina fundinum var um Grønland og EF. Jens Lyberth greiddi frá stöðuni, fólkaatkvøðuni og Grønland eftir EF.

Og fyrsta stigið móti størri sjálvræði hava grønlandingar tikið. Tað tóku teir við heimastýrisskipanini. Næsta stigið er tikið, tá Grønland er sloppið úr EF. Ein teip meiriluti av fólkinum sum var á vali — 52 prosent — segði seg við ta vegleiðandi fólkaatkvøðuna í vár vera sinnadan fyrri at fara úr europeiska fiskarmarkaðinum.

— Hóast eina harða ræðukampanju frá viðhaldsfólkinum um, at Grønland fór ikki at klára seg búskaparlaga, sigur Jens Lyberth. Tí Grønland fær stuðul úr menningargrunninum hjá EF, úr tí sosiala grunninum og blig lán úr ilögubankanum hjá EF.

Til dømis er EF við at fígga flogvallir, havnir, vegir, el-verk o.s.fr.

— Men tá vit fáa tilskot, trýr fólkíð, at vit hava fingið alt.

— Nógv lótu seg eisini ræða, um vit sammeta við úrslitið av fólkaatkvøðuni í 1972, tá 72 prosent av teimum, sum vóru á vali, vóru imóti limaskapi í EF. Men tá var bara atkvøðutalið fyrri alt ríkið avgerandi og grønlandingar fingið ikki sín fólkaavli.

Fyrirumir og vansar ganga upp

Jens Lyberth greiðir frá, at meðan viðhaldsfólkinu valdu at brúka fíggarligu fyrirumirnar sum grundgeving fyrri framhaldandi at vera í EF, helt fylkingin móti EF, Anisa, sum er samansett av fakfeløgum og vinstraflókkinum, at tað yvirorðaða og politiska mátti vera tað avgerandi.

Men hann visir eisini á fiskivinnupolitikkin, og tað, at arbeðsmegin hevur fritt at fara innan EF sum tvey greiflig dømi, har grønlandingar og grønlandskur vilji verður settur til viks av EF, og sum eru orsökir til móttstöðu móti EF.

— Meðan viðhaldsfólkinu vistu á, at grønlandingar fáa 160 mill. kr. í beinleiðis stuðli úr EF til útbúgving og onnur tiltøk, so roknaðu og roknaðu vit, og komu eftir, at vit gjalda uttan iva ta somu upphæddina í tolli og ymiskum avgjaldum, sum vit høvdu sloppið undan, um vit ikki vóru í EF, greiðir Jens Lyberth frá.

Men sleppur Grønland úr EF? Hesin spurningurin kann gerast aktuellur. Sterkar kreftir í Grønlandi og EF arbeða fyrri framhaldandi limaskapi. Tað kann hugsast, at Attasut-flokkurin — sambandsflokkurin sum er imóti at fara úr — vinnur næsta valið til landstingið.

Um henda møguleikan sigur Jens Lyberth, at roknað verður við, at lutfallið millum viðhaldsfólk og móttstöðumenn, sum fyrri so vóru vinstra-sinnað og høggrasinnað, fer at halda. Men ein av oddamonnunum í Attasut, Lars Chemnitz, hevur sagt, at um teirra flokkur kemur í landsstýrið, og samráðingarnar við EF gerast tvørlegar, kann henda, at samráðingarnar verða sleptar.

Annars atkvøddu 46% við fólkaatkvøðuna imóti eini útmeldan úr EF.

Mismunur gjørdur millum danir og grønlandingar

Ein av teimum stóru trupulleikunum, sum SIK og grønlandingurin sum so hevur at dragast við,

Jens Lyberth: — Vit vita ikki enn, hvat vit skulu seta í staðin fyrri EF-limaskapin, men vit mugu fáa eina samstarvsavtalu í lag um stuðul og handil. Tá vit eru sloppir úr EF, fáa vit avgerðarrættin í fiskivinnuspurningum og á arbeðsmarknaðinum. Sum stöðan er, verður mismunur gjørdur millum danir og grønlandingar

eru viðurskiptini á arbeðsmarknaðinum og starvs- viðurskipti. Hetta er ein trupulleiki, sum eisini er tengdur at EF-limaskapinum, vil Jens Lyberth vera við. Og hesin spurningurin hevur eisini samband við málspurningin.

Talið av dønnum í Grønlandi er stórt. Teir sita í teimum flestu høgu stovrunum. Bæði í fyrising og á tí tekniska økinum. Eins og flestu byggitryggingarnar eru danskar. Ráðgevararnir hjá politikkarunum í landstingi og landsstýri og úti í kommununum eru danir. Alt fer fram á danskum. Allar nevndir hava eisini danskar skrivarar.

— Men tey flestu í SIK er ófaklærð og ein stórt partur av teimum duga ikki danskt. Hetta ger, at grønlandski arbeðarin hevur trupulleikar og torført við at gera seg galdandi, sigur formaðurin í SIK.

Sum dømi nevnr hann, at tá litið arbeði er, verða grønlandingarnir sendir heim — í arbeðsloysi. Meðan danir halda fram at arbeða. Orsøkin er hon, at danirnir eru betur førir fyrri at klára arbeðið — teir skilja hvønn annan.

nakað um stöðuna í Føroyum.

Fólkatakið í nógvum bygðum — útstöðum — er minkað munandi og summar eru avtoftaðar. Veðimannafamiljurnar eru fluttar til tey stóru plássini samstundis sum fiskiðnaðurin hevur tikið seg fram. Men hetta fólkíð er ikki vant at standa við eitt verksmiðjuboð. Úrslitið er ikki altíð líka heppið, og Jens Lyberth visir á, at roynt hevur verið at fingið fólk út aftur á bygð við ymiskum tiltøkum.

Hesin spurningurin er eisini tengdur saman við handli og sølu — marknaðarviðurskiptum. Veðimennirnir hava torført við at sleppa av við vörurnar. Teir sleppa so at siga bert av við skinnini. Líkt er til, at her tørvar ein samskipan.

Eisini upplýsir formaðurin í SIK, at bøndurnir, sum hava seyð, hava trupulleikar við at sleppa av við kjötið, samstundis sum bæði kjöt og fiskur verður innflutt.

Tí má brúksmynstrið eisini broytast og handil og framleiðsla samskipast. Í hesum viðfangi visir Jens Lyberth annars á, at mett verður, at haðilsverur fara at lækka í prisi, tá Grønlands sleppur úr EF, tí Grønland er við at gjalda til ovframleiðsluna í EF-landunum.

Grønlandingar eru heldur ikki nøgdir við prísásetingina á fiskavörur og útflutnings- og marknaðarviðurskiptini. Sum er verða avreiðingarprisirir einaferð um árið fastsettir eftir samráðingur við KGH. Jens Lyberth sigur, at fiskivinnufelagini royna at trýsta á, men tað er torført at gera seg galdandi. Prisirnir eru í meðal helvtina minni enn føroysku fiskaprisirnir.

Avtalu við EF — men hvussu

Evníð fyrri fundin var «Grønland eftir EF-fólkaatkvøðuna». Men hetta er ein spurningur sum er ógvuliga ógreiður og eigur nógvir møguleikar.

— Vit hava kjakast nógv um spurningin, hvat vit skulu seta í staðin fyrri limaskapin. Um vit skulu royna at fáa somu stöðu sum Føroyar, sum 3. land, ella um vit skulu royna at

fáa eina asosieringsavtalu fyrribils í nøkur ár sum fyrrverandi hjáland hava, sigur Jens Lyberth.

— Men vit eru samdir um avfaringarstöðið: eina samarbeiðsavtalu um stuðul og handil. Ein slik avtala gevur ikki so nógv, men avgerðarrætturin yvir t.d. fiskivinnupolitikkinum og arbeðsmarknaðinum fellur til okkum.

Annars heldur formaðurin í SIK, at tað er givið, at samstarv verður tikið upp við Ísland, Føroyar, eskimoar í Kanada og Alaska og við Norðurland, men á stjórnarstigi kann einki gerast, fyrr enn úrslitið frá samráðingunum er greitt.

Einki er at ivast í, at brúk er fyrri samstarvi. Jens Lyberth greiðir frá, at flotin og vinnulivið standa aftarlaga.

Kapitalkonsentratión

Í hesum viðfangi sigur hann, at tað er ein stór kapitalkonsentratión við at fara fram og at eitt tað fyrsta, heimastýrið má siggja til er at fáa hesa konsentratiónina spjadda og avgerðarrættin spjaddan. Somuleiðis er ynski um at yvirtaka KGH, tann kongaliga handilin.

Kapitalurin er m.a. savnaður um rækjufloktan, men eisini um handverkararfyrirtekurnar — og tær eru eisini farnar at gera seg galdandi innan vinnulivið annars.

Jens Lyberth ivast ikki í, at tað er nógv itøkiligt, Føroyar og Grønland og eisini Ísland kunnu samstarva um. Sum dømi nevnr hann útbúgving innan sjóvinnuna — t.d. av maskinmeistarum, og annars eina samskipan við framleiðsluni, so ikki hesi trý londini gera tað sama og kappast við hvørt annað.

Avbjóðingarnar hjá tí grønlandska fólkinum eru stórar og nógvir. Bæði innlendis og útlendis. Framburðurin hevur verið stórir. Spurningurin er, um hann altíð hevur verið so gagnligur og um hann hevur samrímni við náttúruna í grønlandinum. Men teir ungu grønlandsku politikkararnir — djarnir og sannferdir — eru farnir at skapa eitt grønlandskt samfelag í javnvág við seg sjálvt.